

D • N

27/9 1954

Utrikespolitisk filosofi

Det stora verket om den svenska utrikespolitikens historia är enligt uttalanden av minister Günther — som 1944 i hedersgåva erhöll de medel med vilka verket bekostas — och av redaktionskommittén avsett att "sprida kännedom om vår utrikespolitiks förutsättningar och fördjupa den utrikespolitiska debatten" samt att "bidra att klarlägga huvudfåran i den svenska utrikespolitiken". Sådana försök till analys som möjligen kunde vara ägnade att tillgodose dessa syften saknas emellertid nästan totalt i de utgivna delarna. Verket skulle vara färdigt på tre år, men ännu efter tio år är endast några tidsavsnitt behandlade, och vad som kommit är övervägande skickligt utformade och väl dokumenterade faktiska redogörelser. Av debatt och principundersökning knappast ett spår.

I USA talar man däremot under senare år på fullt allvar om utrikespolitikens filosofi. Talrika lärostolar i utrikespolitik (international relations) har upprättats; som ett huvudmål för forskning och undervisning uppställs tanken att vinna klarhet om de attityder och föreställningar som varit verksamma för de handlande och de talande och till och med att utreda vilken hållning som de styrande nu och i framtiden bör intaga. Har man bestämt (bör man bestämmas) av ideal eller intressen? Har utrikespolitiken drivits på kort eller på lång sikt? Har denna politik haft relevans på det faktiska läget eller har de varit fångna i illusioner? Hur har förhållandet varit mellan de fattade besluten och den "allmänna opinionen"? Har isoleringstanken, med sin bakgrund av idylldröm, av tro på det av oceanerna skyddade Amerika, dominerat eller har alliansernas och den kollektiva säkerhetens grundsatser påverkat handlandet? Har tron på en "mission" bland folken eller maktvilja

vid skilda tillfällen behärskat sinnena?

Den rad volymer som efter andra världskriget ägnats dessa frågor har utan tvivel givit mycken kunskap och åtskilligt stoff för eftertanken. Det är möjligt att Truman, Acheson och Dulles blivit, eller kunnat bli, något visare genom ett studium av den nya vetenskapen eller åtminstone förvärvat, eller kunnat förvärva, ett intelligenterare sätt att uttrycka sig på. Men till stor del är denna ambitiösa analys ytterst tvivelaktig. De begrepp som används är oklara, den väldiga lärdomen föder satser som endast genom en subtil terminologi skiljer sig från politikernas uppenbara platheter. Ofta blir den väsentliga konklusionen att de styrande bör vara realistiska, veta hur världen är beskaffad — det är en förnuftig förmaning, som säkerligen behövs inskräpas, men då förmaningen kommer som krönet av 500 sidors forsknings- och tankemöda verkar den ändå i magraste laget.

Tag frågan om ideal och intresse, den kanske mest intensivt diskuterade. Vad menas med en idealistisk utrikespolitik? Skall Hitler, Mussolini och Stalin anses som idealister därför att de drevs av önsknin- gar i stor ideologisk stil, vare sig dessa gällde krigets värde eller den nordiska rasens överlägsenhet eller den proletära elitens diktatur? Eller är ideal ungefär detsamma som värdering; då är det uppenbart att ingen politik kan bedrivas utan ideal. Innesluter ordet intresse vår tro på exempelvis medborgerlig frihet eller är det bara fråga om maktvilja och tillfredsställandet av materiella behov? Inför några enkla frågor av detta slag blir det mesta av denna utrikespolitiska filosofi makulatur.

Till de gedignaste undersökningarna från det senaste året hör R. E. Osgoods stora arbete "Ideals and Self-interest in America's Foreign Relations" (University of Chicago Press). Osgood visar — det är redan

ett traditionellt grepp i dessa skrifter — att äldre amerikansk debatt kring utrikesfrågor i mycket färgades av en tro på den egna godheten, som betingades av att man var så fjärran från världens yra, av okunnighet om och misstro mot Europa, av floskulös idealism och önsketänkande. Efter det andra världskriget har Amerika inte råd till dessa isole- ringens extravaganser, man måste vara realistisk, beräk- nande och på lång sikt plane- rande. Men när det gäller att avväga "ideal" och "intresse" har Osgood självfallet inte annat än något komplicerade tru- ismer att komma med. "En verklig realist måste inse att ideal och egoism är så intimt förbundna att, även med tanke på det för landet lämpliga, det finns starka skäl att bevara vitaliteten i den amerikanska idealismen." "Varken egoism eller altruism får hindra det rationella, långsiktiga bedö- mandet av vad som för fram- tiden ligger i Amerikas in- tresse, men detta innebär inte att amerikanerna bör uppge sin traditionella idealism och falla ned i cynism och mora- lisk apati..." "Det finns ett starkt drag av pragmatiskt sunt förnuft hos det amerikans- ka folket. Detta folk behöver blott kunskap för att handla förståndigt." Det är onödigt att inskräpa det intellektuellt ruskiga i dessa sentenser.

George F. Kennan, länge dip- lomat och under en kort tid ambassadör i Moskva, blev för några år sedan ryktbar som tänkare genom en uppsats i Foreign Affairs eller kanske

rättare genom att han i denna uppsats fann den nu övliga formuleringen för amerikansk politik — "the policy of con- tainment", tillbakahållandets politik. De böcker han sedan utgivit är svaga; detta gäller inte minst den nyss utkomna "Realities of American Foreign Policy" (Princeton University Press). Den första generati- onen av amerikanska styresmän var realistisk, sedan har intill senaste tid naivism, okunnighet, sentimentalitet och enfaldig idealism härskat, påstår Ken- nan. Han erinrar om Bryan, skiljedomsfördragen och Kel- loggpakten för att bevisa sin tes om hundra eller hundra- femtio års viktoriausk oskuld — han tycks glömma bort er- övringarna från Mexiko, den fasta tillämpningen av Monroe- doktrinen, den numera för- kätratrade "dollardiplomatin" i Mellan- och Sydamerika. De råd som i realismens namn ges den nu levande generationen — t. ex. att sänka tullarna och knäcka McCarthy-ismen — är högst tilltalande, men de framförs med en air av klokhet och djärvhet som irriterar. Kennans skrift är inte stor, och ändå är den svårt utdragen; han har tydligen måst föreläsa utan att ha något att säga.

En principiell diskussion och analys av utrikespolitiken kan ge en del utöver de till sär- skilda fall anknutna konkreta resonemangen, den kan åtmins- tone undanröja några popu- lära fördomar och talesätt. Men den "filosofi" i ämnet som för närvarande blommar vid de amerikanska universitetens tycks alltför ofta vara slöseri med god arbetskraft.